

զուգահեռ, այն տարվանից սկսեց 300 բուրլ արդիւնք տալ: Անա այսպէս են մեր հողաբարձուները ծառայում ազգային շահերին:

Անա մեր ժողովրդի սնտիապաշտութեան մի օրինակ, որ մեր հողերակաւութիւնը պէտք է աշխատել հանել ժողովրդի միջից, բայց ընդհակառակն հողերակաւաներից ոմանք պահպանում են, մի քանի կօպէկ արդիւնքի համար: Եւսու գաւառի Գէյրուլաղ գիւղից ոչ հեռու կայ մի սև քար, որին սուրբ են համարում և նրան մի առանձին սուրբի անուն են տալիս: Ամենայն տեղից ժողովուրդը գալիս է պաշտելու այդ քարը և նրան զոհեր է բերում: Միթէ մաքուր քրիստոնէութեան հետ կարելի է միացնել այդ տեսակ սնտիապաշտութիւններ, հարցնում է մեր թղթակիցը:

Մեզ պատմում են որ Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցում այս օրերս մեծ խոտակցութեան առարկայ է եղած «Մշակի» մեր հաղորդված լուրը, որ այդ դպրոցի վեցերորդ դաստանն մէջ շարաթական 38 դաս կայ: Միթէ մինչև այժմ իրանք գործողները այդ դպրոցի մէջ չը գիտէին այդ իրողութիւնը:

Քաղում ենք հետեւել լուրերը ԱՍՏՐԱԽԱՆԻՅ ստացած մի նամակից: «Հոկտեմբերի 12-ին պ. Ալաբան, մասնակցութեամբ մի քանի սիրողների, մեր ձեռնագրով թատրոնում տուց մի ներկայացում իր օգտին: Խաղացին «Արշակ Արշակունի» ողբերգութիւնը, որով խորէն Գալֆայեանի և «Ալամայ Իմրի» Մոլլերի, Թատրոնը համարեա լի էր: Յանկալի է որ պ. Ալաբան մի ներկայացումն էլ տար յօգուտ մի ուսումնարանների: Հասարակութիւնը անհամբեր սպասում է որ ներկայացնեն լիողոպտված փոստ: պիւսան, որ մեզ մօտ նորից թարգմանեցին, չը նայելով որ նոյն պիւսան հարկւր անգամ խաղացվեցաւ Թիֆլիսում հայերէն լեզուով, ուրեմն վաղուց է թարգմանված: Վերջին ժամանակ մեր հարուստները մէջ դարձել է սէր դէպի հայոց լրագրութեան ընթերցանութիւնը: Շատերը կարդում են, դատողութիւններ են տալիս և վիճում են մասնաւոր հայոց խնդրի մասին: Մի քանի երիտասարդներ թարգմանում են ժամանակ առ ժամանակ յօդուածներ հայոց լրագրութեան:

Թէ այդ տեսակ լուր ֆրագրեր տեսու, այլ գործը իր իսկական դրութեամբ հասարակութեանը ծանօթացնելու մտքով կրկնում ենք, որ ստորին արհեստաւորաց դասակարգի զաւակները ամենկին հնարք չունեն 8—10 տարի ուսումն չարուանկելու և բոլոր վիճակագրական թիւերը այն են հաստատում, որ այդպիսի երեխայք 3—4 տարուց յետոյ հնաւնում են դարձնել: Գործի կանգնելով: Մեր այս խօսքերը հաստատում է «Մեղուի» 1874 թիւակաւի № 37 առաջնորդող յօդուածը, որտեղ գրողը աւելի մօտ լինելով դպրոցին, յայտնում է՝ որ Ներս. դպրոցի 300 աշակերտից 200-ը թողնում են դպրոցը ստորին դաստաններից սկսած, ի նկատի ունելով այսպիսի հանգամանք, մենք էլ կարծել էինք և կարծում ենք, որ ծխական դպրոցները ոչ թէ մի շարունակութիւն պէտք է լինեն Ներս. դպրոցի, այլ աւելի ընդհանուր, ամփոփ տարրական կրթութիւն տուող հիմնարկութիւններ, որից դուրս գալով աշակերտները՝ կարողանան ունենալ ընդհանուր զարգացումն և միջոց ունենան օգտվել, շահվել իրանց ձեռք բերած ուսումից:

Իսկ ինչ որ կը վերաբերի հակառակորդների այն խօսքերին թէ՛ ամենք ուրախ պէտք է լինենք, որ Նահապետեանը արժանացրել է իր ուշադրութիւնը ծխական դպրոցների վրա, ապա մենք կարծում ենք, որ պարոնները այդքան չողորմութեամբ յօնքը չինելու տեղ՝ աչքն էլ են հանում: Այդ տեսակ անհնոր՝ փաստարանութեամբ պ. Նահապետեանցին ներկայացնել մի այնպիսի անձնաւորութիւն, որը պէտք է արժանացնէ միայն իր ուշադրութիւնը ծխական դպրոցների վրա իր բարձրութիւնից, կը նշանակէ ուրեմն ծխական դպրոցների աշակերտներին ազգի խորթ որդիք համարել կամ թուրքի և քրդի զաւակներ, որոնց վրա պ. Նահապետեանը, որ ազգային դպրոցի պաշտօնաւ, է պէտք է երբեմն երբեմն իր բարձրութիւնից դարձնէ իր քաղցր ուշադրութիւնը, որպէս զի դրանով մի փոքր ուրախացնէ մեզ...

Ներքից, մանաւանդ «Մշակի» առաջնորդող յօդուածներ և սպաղորում են ուսուցիչներ լեզուով այդ յօդուածները տեղիս «Справочный Листок» թերթի մէջ: Խմբագիրը այդ յօդուածները սպաղորում է այն պայմանով որ այն համարը, որի մէջ սպաղորված է այդ տեսակ յօդուած, առնվի 100 օրինակի քանակութեամբ, այսինքն որ իրան վճարովի անպատճառ հատով ծախվող հարկը համարի գինը: Երիտասարդները այդպէս էլ առնում են և այն համարները, որտեղ հայոց վրա արտատպված յօդուած կայ, 100 օրինակ գնելով: Զրի են տարածում իրանց ծանօթների, մանաւանդ հարուստների մէջ:

ԳԱՆՁԱԿԻՅ մեզ գրում են: «Օրերումս քաղաքիս նահանգական դատարանում քննվեցաւ Արարիւի եկեղեցական հողերի գործը: Եկեղեցին շատ հին ժամանակից տիրում էր այդ հողին, որի մի մասի վրա գտնականները այդինքն էին տնկել, խոտառնելով մի սաժէն լայնութեամբ և 150 սաժէն երկայնութեամբ կտորի համար հողատիրոջը գնանալարձ տալ տարեկան 80 կօպէկ: Բայց այդի չինող պարոնները, օգուտ քաղելով տեղական հողերը իշխանութեան անփութութենից, թէ անհոգութենից, առանց պայմանագրի այդինքնը տնկելով, մի քանի տարի արդէն տիրել էին հողերի վրա և վերջը, երբ տեսան որ հողերը իշխանութիւնը սկսում է պահանջել գնանալարձը, սկսեցին զանազան սպառնալիքներ անել: Գործը վերջացաւ նրանով որ Միւսոյի մի անգամ գալով Գանձակ, ստիպեցան ամենաշինի գնով վաճառել գետինը այդի չինող պարոնների վրա: Իսկ այժմ նոյն պարոններից ոմանք առաջ կանգնելով, նոյն հողի մի մասն էլ ցանկանում են յատկացնել քաղաքին: Անա այդ գործն էր քննվում: Գատարանը վճեց հարցնել մերձակայ, դրացի բնակիչների վկայութիւնը անցնալ տիրապետութեան մասին: Ասում են որ հողի գործում դեր խաղացող մի պարոն շատ է ցանկանում դարձնալ մի հինգ հարիւր բուրլ վարձատրութիւն ստանալու:

Երէկ, խմբագրատան մէջ, ինչպէս ամեն առաւօտ սովորութիւն ունենք, փոքուր ծրարներ, հասարակ նամակներ և լրագիրներ բանալու ժամանակ, յանկարծ զարմացմամբ տեսաք թէ ԲԱԳՈՒԻՅ մի պարոն Ե. Ա. ուղարկում է մեզ

Դոնէ մենք, որ միայն խնդրել պարզելու համար արել էինք վերոյիշեալ նկատողութիւնը, չենք ունեցել պ. Նահապետեանի վրա վերոյիշեալ մօլար կարծիքը: Նոյն լեզուն բանեցնում է «Մեղուի» № 209 յօդուածագիրը, իբր թէ հերքումն գրելով մեր յօդուածի դէմ, բայց իսկապէս չողորմութիւն է իր հաշիւների համար պ. Չիլիանեանցին, որը նոյնպէս տեսու է համարվում ուսումնարանի: Այդ յօդուածի հեղինակը հասկացնում է ընթերցողներին թէ ընտրութիւնը անաւոյ չէր, այլ շատ յաջող էր, որով հետեւ ծանրակշիւ մարդիկ աւելի կարող են խանդարել գործը և նրանք ընտրվում են միայն փաստարանութեան համար և ուրեմն ուրախ պէտք է լինենք, երբ թեթեւակշիւները մի գործում գերադասվում են ծանրակշիւներից: Հեղինակը թէպէտ խոստովանում է, որ պ. Խ. Քալանթարեանի հետ ծանօթ չէ, բայց համոզված է որ նա շատ լաւ կարող է գործել անտեսական մասում, և վերջապէս դարձանում է թէ պ. Բոյ. Չիլիանեանցի դէմ ինչպէս յանդգնում է մի որ և իցէ Կ. Կ. խօսել, քանի որ նա միակ հանձարն է, որ ընկել է երկնքից հայերի համար և որի հետ ծանօթ լինելը, կամ աւելի ուղիղ, որի փնջերին կպչելը մեզ համար այնքան պատիւ է, որքան մի մանուսակաւի համար Մեքքա գնալը և Մահմէդի գերեզման համարները: Տեսնենք թէ ինչ հիմքերով է հերքում պարոնը ընտրութեան անաւոգութիւնը: Անա և նրա խօսքերը, ընթերցողներին հերկու երեքը չեն համարում, դրանով դեռ չէ կարելի ապացուցանել որ ընտրութիւնը անաւոյ էր, որով հետեւ տակաւին միւսում են 10-ից աւելի համակողմներ, թէպէտ և նրանցից ոմանք, ով գիտէ, ինչ պատճառներից ստիպված չեն կարողացել ներկայ գտնվել ժողովներին: Մենք շատ մեծ մարդիկը դեռ անյարմար էլ ենք համարում և ցանկից այդպիսիների անուանք բացակայութեան վրա չենք էլ ցուում: Ծանրակշիւ մարդիկ թող ծանր նստեն, նրանք ծանր գործերով կը լինեն բեռնաւորված և զօւար

31 բուրլ յօդուտ Մեղրիում մի մասնաւոր հրդեհից փնջանալով պարոնի: Մենք մեր լրագրում այդ նպատակով հանգանակութիւն ընդունելու մասին երբեք ոչինչ յայտնած չենք, ուստի առաջին փոստով յետ կը դարձնենք պարոնին իր ուղարկած գումարը:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԻՆԻԻՐ

Կ. Պօլսի «Մանգուժէի Էֆէրար» լրագրի մէջ կարդում ենք Գրիգոր Նիկողոսեանի հետեւեալ պատասխանը պ. Մարկոս Աղաբեկեանին, անտեսական խնդրի վերաբերութեամբ:

Ուրիշ գրաւոր զբաղմունքներ աճողջ շարժարգելք եղան շարունակելու մեր ունեցած խոտակցութիւնը պ. Մարկոս Աղաբեկեանի հետ: Խօսքը միաց ապահովութեան խնդրի վրա: Պ. Մարկոս Աղաբեկեան, իսկ նորանից առաջ էլ մի քանի ուրիշներ, Հայաստանի մէջ որ և է գործ յառաջացնելու միակ պայմանը և սին է քվա ն ո ռ դնում են սոսկ ապահովութեան հարցը: Երբեք, Հայաստանի մէջ քրիզի լի և չէրքէպերի անկարգութիւնները, նոյնպէս և ուրիշ կամայականութիւններ բանը այնտեղ հասցրին, որ 61-երորդ յօդուածի գոյութիւնը ծնվեց ամենաստիպողական կարեւորութիւնից... Շա՛տ լաւ, այսպիսի կարեւորութեան դէմ մի բան տեսլը կը նշանակէ միայն զիւրի զօռ տալ ձգնել: Բայց թողնենք Հայաստանի ժողովրդի այժմեան կացութիւնը և անմիջապէս պայմանները՝ ու դարձնենք մեր ուշադրութիւնը այն կացութեան և պայմաններին, որոնց մէջ գտնվել են Հայաստանի հայերը ստորինից մի դար, կէս դար, երեսուն կամ գէթ քսան տարի առաջ: Կը հարցնենք՝ արդեօք Հայաստանի հայ ժողովրդի վիճակը

թէ առանց փառասիրութեան մտնելիս լինէին գործի մէջ, ուստի պէտք է ուրախ էլ լինենք այդ ընտրութեամբ: Էյ ինչ բան կարող էք հասկացնել՝ դուք այն մարդուն, որ ծանրակշիւ առնելով հակառակում է այնպիսի մարդ, որ փառասիր է ծանր գործերով է բեռնաւորված...

Յայտնելով անցեալ անգամ թէ ընտրութիւնը անաւոյ անցաւ, մենք ի հարկէ կարծել էինք և կարծում ենք, որ երբ մէկ տեղ 30, 40 հոգուց 10—15 մարդ են ուղում ընտրել, մի գործի համար, ապա ընտրում են միշտ այնպիսիներին, որոնք աւելի կշիւ, աւելի արժանաւորութիւն, աւելի յարմարութիւն ունեն, և աւելի համապատասխան են գործին: Այսպիսի ընթացք ամեն գործի մէջ այն օգուտն ունի, որ գործը արդիւնաւոր հետեւանք է ունենում և մենք այլ ևս ընտրելուց յետոյ ստիպված չենք լինի աղաղակել թէ՛ ճայն ինչ մարդը ոչինչ չէ չինում, այն ինչ մարդը բոլորովին սպաղորդի է և այլն... Մենք համարեա միշտ մեր անգղուութեամբ, մեր անփութութեամբ ընտրում ենք մեր հասարակական գործողներին—հոգաբարձու, տեսուչ, թեմական տեսուչ, ձայնաւոր, քաղաքապետ, երեցիփոխ, քահանայ, ուսուցիչ, առաջնորդ և այլն շատ անգամ բոլորովին անհամապատասխան, անընդունակ, անպիտան մարդիկ: Իսկ յետոյ, այսինքն ընտրելուց յետոյ, սկսում ենք աղաղակել, լայն ինչ քահանայ բոլորովին անարժան է իր կոչմանը, այն ինչ ձայնաւոր կամ քաղաքապետ իր անձնական չահերն է պաշտպանում, այս ինչ հոգաբարձուն մտել է դպրոց, որ իր քաղցած և անընդունակ ազգականներին տեղ տայ, այն ինչ երեցիփոխը զողացաւ խեղճ եկեղեցու փողերը, այն ինչ թեմական տեսուչը անուշով միայն կայ, այն ինչ դպրոցի տեսուչը բոլորովին անընդունակ է դուրս եկել և բարեարդներին օրհնելու տեղ վաղ պէտք է անիծել տայ միայն և այլն, և այլն: Բայց բոլորովին մոռանում ենք, որ այսպիսի տեղեկ երեցիքներ մենք ինքներս ենք ստեղծում մեր անգղուութեամբ, անգղութեամբ և ան-

այդ ժամանակները խոտակցեանք և հարստահարութեանց նկատմամբ աւելի վատ: Թա՛ր է եղել այժմեանից թէ աւելի լաւ: Կը լինի՞ արդեօք մի ոք, որը յանձնառու լինէր ապացուցանել թէ մի դար կամ կէս դար առաջ Հայաստանի ժողովրդի վիճակը քրիզերի և դէրէքէյերի ձեռքից, նիւնչերից կամ այլ բարբարոսների անիրաւութիւններից աւելի բարւոք և միմիայն լաւ էր, քան թէ մեր ժամանակները, երբ վերջին երկու—երեք պատերազմներից յետ փոքր Ասիայի ոչ-քրիստոնեայ տարրի խոտակցութիւնը և մոլեռանգութիւնը այնչափ ցնցվեց և այնչափ թուլացաւ, որ էրզրումից սկսած մինչև Կեսարիա հիմաւորց հայ մարդիկ չեն կարող ծանաչել իրանց ժամանակը...

Եթէ այս այսպէս է, հապա ի՞նչպէս բացատրած, որ այնչափ դժուար և սոսկալի պայմանների մէջ Հայաստանի հայ ժողովուրդը ո՛չ միայն կարողացել է մնալ և ապրել իր ընդհանրի վրա, այլ ևս կարողացել է պարագլխի երկրագործութեամբ, արհեստներով և այնպիսի վաճառականութեամբ, որի մի ծայրը եղել է Կեսարիա և շնդկաստան, իսկ միւս ծայրը Զմիւռնիա, Ղարաբաղ, Մոսկովա և Աստրախան: Ի՞նչպէս բացատրած այսպիսի մի երեւոյթ այնչափ աւելի մեծ դժուարութիւնների և խոչնդոտների մէջ, երբ ո՛չ շողքնաւոր են եղել, ո՛չ երկաթուղիք, ո՛չ խճուղիք, ո՛չ սուրհանդակների երթևեկութիւն և ո՛չ հեռագրական հաղորդակցութիւններ: Ի՞նչպէս է պատահել, որ մեր տոկուն պայմանը կարողացել են անվճար շարունակել ամեն պարագլխի շա՛տ աւելի յաջողութեամբ, քան թէ հիմայ, երբ այսչափ համեմատական հեշտութիւններից յետ, Հայաստանի մէջ չէլ անհնար է մի բան անել առ ի չը զոյէ ապահովութեան:

Փոյթութեամբ, երկուսից մէկը, կամ ընտրելիս պէտք է լինենք աւելի աչքաբաց, զգոյշ, խոհմ և աւելի մտածող և կամ այլ ևս ընտրելուց յետոյ ի դուր չը պէտք է լաց լինենք մեր զուրիք:

Տեսէք խնդրեմ: Կոկ. 3-ին ընտրում են կարգադրող մասնաժողովի համար անգամներ: Իւրաքանչիւր անձի տալիս են մի կտոր թուղթ, որ մի 5—10 րոպէում 16 անձինք նշանակելովում են մի 5—6 հոգի, իսկ յետոյ էլ չեն յիշում, թէ ում գրեն և մի կերպով վերջացնելու համար աւարտում են ցանկը գրելով ումն ասես, այնպէս որ, գրելուց, առաջարկելուց յետոյ, նոր միմանց յիշեցնում են պ. պ. ընտրողները, որ մոռացան այս ինչ մարդուն գրելու: Երբ աւելի ծանրակշիւ է, ասելով լայն ինչ մարդուն ևս գրեցի, որովհետեւ չէի յիշում ում գրեմ, և այլն, և այլն: Սրանից հետեւում է այն որ ինչ մարդիկ պէտք է ամենից շատ ձայնը ստանային, նրանք ստացան 1 և 2 ձայն: Ո՞րք պէտք է անգամներ ընտրվելին,—կանդիդատներ դուրս եկան:

Վերջապէս այն մի քանի անձինքն էլ, որոնք անգամ ընտրվեցան—այդ միայն իրանց ներկայութեան չնորձ էր, այնպէս որ, այն անձինք, որոնք բացակայ էին, բաւական է որ այն գիշերը ժողովին ներկայ լինէին և դուք կը տեսնէիք, որ նրանք, ամենից շատ ձայնը ստացողները և ընտրվողները կը դուրս գային: Ընթերցողները կը յիշեն նոյնպէս, որ մենք մեր թեմական տեսուչը անգամ ընտրվել էինք և իսկ արժանաւոր մարդիկ և մաղթել էինք գործի մի մեր վերոյիթիւն, ցանկանալով ի հարկէ, որ մեր վերոյիթիւնը նկատողութիւնը լինի միայն իբրեւ մի նախազգուշացնող ձայն, որ գոնէ ապագայում հաւանական գործերի համար մարդիկ ընտրելիս աւելի չըբանկատ և աւելի խոհմ վարվեն: